

dr hab. Mirosława Wawrzak- Chodaczek
prof. UW
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław, 24.05.2019. r.

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Moniki Bajak
pt. „E-czas wolny studentów, budżet, funkcje, formy, uwarunkowania”
napisana pod opieką naukową prof. zw. dr hab. Bożeny Matyjas i promotora
pomocniczego dr A. Róg
w Instytucie Pedagogiki i Psychologii WPiA UJK Kielce

1. Problematyka rozprawy doktorskiej

W okresie globalizacji czas wolny stał się obiektem rosnącego zainteresowania wielu dziedzin nauki. Współcześnie, w przestrzeń czasu wolnego podobnie jak w inne aspekty życia człowieka bardzo znaczącym krokiem wchodzi nowocześnie technologie. Rozrywka, zabawa, spotkania towarzyskie, rozwijanie swoich zainteresowań – w każdy z wymienionych sposobów wykorzystywania czasu wolnego należy wpleść technologie informacyjno – komunikacyjne. Coraz powszechniej nowe media wypełniają czas wolny ludzi w każdym wieku. Oczywiście formy wykorzystywania czasu wolnego różnią się od majątności, fazy rozwojowej, potrzeb oraz zainteresowań jednostki – inaczej swój czas wolny wypełniają dzieci, młodzież, studenci, osoby dorosłe i seniorzy. Dlatego problematyka dysertacji doktorskiej pani mgr Moniki Bajak jest ważna ze społecznego punktu widzenia, a naukowa i praktyczna przydatność podjętych badań jest znacząca, ponieważ dotyczy e-czasu wolnego studentów.

Przedstawiona do recenzji rozprawa ze względu na przedmiot badań umiejscowiona jest w pedagogice czasu wolnego oraz uwzględnia wybrane aspekty pedagogiki medialnej.

2. Konstrukcja pracy

Oceniana praca liczy 278 stron i składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, podsumowania i wniosków oraz bibliografii i aneksu. W poszczególnych rozdziałach mamy prezentację wątków dotyczących charakterystyki poszczególnych zmiennych dokonanych na podstawie literatury przedmiotu.

Część teoretyczna liczy (roz. I-III) – 132 strony, rozdział metodologiczny (roz. IV) - 30 str., omówienie wyników badań (roz. V)- 73 strony i podsumowanie (XI)- 9 stron. Bibliografia liczy 18 stron. Struktura pracy jest w zasadzie prawidłowa, a zawartość merytoryczna i przedstawiona procedura metodologiczna nie budzą większych zastrzeżeń. Poszczególne rozdziały i podrozdziały merytorycznie wynikają jeden z drugiego tworząc logiczną całość. Tytuły rozdziałów i podrozdziałów dobrze odzwierciedlają prezentowane w tekście zagadnienia.

Po porównaniu części teoretycznej i empirycznej widać dysproporcje na niekorzyść części empirycznej.

3. Podstawy metodologiczne rozprawy doktorskiej

Przedstawiona do recenzji praca ma charakter empiryczny. W rozdziale metodologicznym Autorka zaznajamia czytelnika z podstawami metodologicznymi zrealizowanego przez siebie procesu badawczego. W tym rozdziale określono przedmiot i cele badań, sprecyzowano treść problemów głównych i szczegółowych, postawiono hipotezy badawcze. Dokonano krótkiej prezentacji zastosowanych narzędzi badawczych oraz opisano dobór próby i terenu badań.

Badania na potrzeby niniejszej pracy osadzone zostały w paradygmacie pozytywistycznym. Problem badawczy wyrażono w pytaniu głównym: *Jak*

przedstawia się e-czas wolny studentów pedagogiki Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach?

Obok pytania głównego mgr Monika Bajak określiła zadania szczegółowe, które ujęła w czterech grupach tematycznych. Pierwsza grupa pytań dotyczy budżetu e-czasu wolnego studentów. Grupa druga obejmuje funkcje e-czas wolny w badanej grupie. Kolejne dwie grupy pytań związane są z uwarunkowaniem e-czasu wolnego studentów. Problemy są sformułowane poprawnie. Poprawnie zostały postawione hipotezy.

Właściwie zostały dobrane zmienne, które zostały zoperacjonalizowane w trakcie badań. Trafnie określono również wskaźniki zmiennych. Badaczka odpowiedziała na postawione pytania badawcze. Metodą wykorzystaną w badaniach był sondaż diagnostyczny, który jest podstawową metodą stosowaną w badaniach ilościowych.

W celu rozwiązania postawionego problemu badawczego Doktorantka wykorzystwała technikę ankiety, kwestionariusz ankiety skonstruowany według własnej koncepcji Autorki oraz Internet Addiction Test autorstwa K. Young. 20-punktowy kwestionariusz mierzy cechy i zachowania związane z kompulsywnym korzystaniem z Internetu, które obejmują kompulsywność, eskapizm i uzależnienie. Test oceniany na 5-stopniowej skali Likerta.

Dane zebrane w wyniku zastosowania omówionych powyżej narzędzi stanowiły podstawę do przeprowadzenia wnioskowania statystycznego. Jego punktem wyjścia była analiza 178 badanych studentów. W badaniach mgr Monika Bajak wykorzystwała także metody statystyczne, wraz z nimi odwołała się do statystyki opisowej służącej do analizy statystycznej zebranych materiałów badawczych. Przeprowadzone testy t-Studenta pozwoliły określić zależności i różnice pomiędzy e-czasem wolnym a wszystkimi pozostałymi zajęciami. Do weryfikacji postawionych hipotez oraz analizy problemów wykorzystano pakiet statystyczny R. Wykonano w nim podstawową analizę statystyczną oraz następujące testy:

- t-Studenta dla jednej próby oraz dla dwóch prób zależnych;
- test niezależności Chi-kwadrat;
- test zgodności Chi-kwadrat;

- jednoczynnikowa analiza wariancji (ANOVA);
- test Shapiro-Wilka;
- test Tukey'a;
- test Kruskala-Wallisa;
- test Dunn'a.

Dobór metody, techniki i narzędzi badawczych uważam za prawidłowy. Dzięki nim zgromadzono dość obszerny materiał empiryczny, który poddano analizie.

Rozdział metodologiczny został napisany poprawnie.

4. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Część pierwsza ma charakter teoretyczny, zatem krótko odniosę się do trzech rozdziałów tworzących bazę teoriopoznawczą badań mgr Moniki Bajak.

Rozdział pierwszy to przede wszystkim definiowanie podstawowych pojęć dotyczących przedmiotu badań. Tu Autorka omawia rolę i funkcje mediów, jakie one pełnią w społeczeństwie, przedstawia udział mediów w formowaniu tożsamości współczesnego człowieka oraz pokazuje zagrożenia związane z użytkowaniem *Internetu*. Treść tego rozdziału świadczy o dobrej znajomości przedstawiania mediów w literaturze przedmiotu na przestrzeni lat.

Rozdział drugi koncentruje treści wokół pojęcia kluczowego, jakim jest czas wolny, prezentując definicje czasu wolnego i e-czasu wolnego oraz ich uwarunkowania. Ten rozdział pracy uważam za nośny poznawczo i merytorycznie spójny z założeniami przyjętymi w części metodologicznej. Trzeba podkreślić, że Doktorantka swobodnie, w języku deskryptywnym i w syntetycznej formie porusza się po siatce pojęciowej pola badawczego. W tym miejscu można zadać pytanie o trafność definicji e-czasu wolnego, który Doktorantka definiuje jako „spędzanie czasu wolnego w cyberprzestrzeni”. Na marginesie proponuję, żeby zamiast o spędzaniu czasu wolnego, mówić o wykorzystywaniu czasu wolnego.

Rozdział trzeci pracy stanowi syntezę wiedzy o młodzieży akademickiej w cyberprzestrzeni. Ten rozdział jest bardzo ważny dla istoty podjętych badań. Interesująca jest tu rekonstrukcja współczesnej wiedzy na temat młodzieży

akademickiej jako kategorii badań. Informacje w nim zawarte przedstawiono w sposób skondensowany, ale wyczerpujący.

Zgromadzone w części teoretycznej zasoby źródłowe są wystarczające, by nabrać przekonania, iż Doktorantka w tej części dysertacji wykazuje się dobrą znajomością literatury przedmiotu. Wywody mgr Moniki Bajak zaprezentowane w rozdziałach teoretycznych są dobrze osadzone w aparacie przypisowym, co daje podstawę do interpretacji wyników badań własnych. Potrafi się nią swobodnie posługiwać w kontekście różnorodnych poglądów prowadzonych dotychczas badań. Dla mnie interesująca poznawczo jest część aplikacyjno-badawcza dysertacji, gdzie zawarto podsumowanie badań własnych w postaci syntetycznego ujęcia wyników badań oraz wniosków i postulatów z nich wynikających.

Ostatni rozdział składa się on z dwóch podrozdziałów, w których Doktorantka przedstawia wyniki dokładnej analizy zebranego materiału badawczego. W pierwszym z nich mgr Monika Bajak poddaje analizie ilościowej cechy społeczno- demograficzne badanych studentów. Natomiast w drugim zawarto analizę problemów badawczych w świetle materiału empirycznego. W tej części rozprawy szczegółowo omawiane są cztery problemy szczegółowe dotyczące budżetu e-czasu wolnego studentów pedagogiki Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach wyodrębnione w części metodologicznej pracy.

Doktorantka przedstawia wyniki dokładnej analizy zebranego materiału badawczego. Na tej podstawie udziela w empirycznej części rozprawy odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

Prezentując analizowany materiał badawczy Doktorantka koncentruje się na budżecie e-czasu wolnego studentów, opisuje zależność między budżetem e-czasu wolnego studentów a użytkowaniem Internetu.

Ta część jest napisana poprawnie. Bogaty materiał empiryczny umieszczono w tabelach, a następnie dokonano analizy jakościowej. Wszechstronna analiza jakościowa była pogłębieniem interpretacji wyników badań. Pewną słabością zaprezentowanych wywodów jest brak krytycznych odniesień do analizowanych treści.

5. Konkluzje

Za najważniejsze osiągnięcia naukowe Autorki przedstawione w rozprawie uznaję:

1. Przeprowadzenie przeglądu pojęć związanych z problemem badań. Ważnym i wartościowym elementem rozprawy jest omówienie czynników znaczących dla e-czasu wolnego studentów. Zakres przeprowadzonej w części zarówno teoretycznej, jak i empirycznej dyskusji został ustalony w sposób właściwy i wystarczający dla przyjętego celu badawczego.
2. Dla omówienie problematyki e-czasu wolnego studentów Autorka zebrała ciekawy materiał faktograficzny i teoretyczny, także interesujący z punktu widzenia pedagogiki. Jako motyw przewodni swojej prezentacji Autorka przyjęła w pełni uzasadnioną tezę, że e-czas wolny stwarza wachlarz nieograniczonych szans i możliwości.
3. Analizy poprowadzone są rzetelnie i przejrzysto. Doktorantka wykazała się w nich umiejętnością dokonania trafnej syntezy prezentowanego materiału badawczego.
4. Wykonanie zamysłu badawczego i organizacja badań są właściwe. Zarówno omówienie procedury badań, prezentacja materiału empirycznego, jak i interpretacja wraz z zakończeniem są wykonane rzetelnie. Widać w nich konsekwentne dążenie do przestrzegania reguł przyjętej procedury metodologicznej oraz poszukiwanie odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

Pracę kończą podsumowanie i wnioski. Myślę, że warto zdecydować się albo na podsumowanie lub zakończenie, albo wnioski czy uwagi końcowe. Autorka w zakończeniu rozprawy dokonała uogólnień poczynionych ustaleń badawczych. Zawarła je w punktach, które odpowiadają przyjętej problematyce badawczej i równocześnie stanowią confirmację hipotez. Zawarte zostały w nich odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Z tekstu w tej części pracy wynika, iż większość z hipotez została sfalsyfikowana. W oparciu o przeprowadzone w niniejszej pracy badania nad e-czasem wolnym studentów i wysunięte wnioski, Doktorantka proponuje poradnik spędzania e-czasu wolnego i nawet daje wskazówki odnoszące się do

budżetu e-czasu wolnego studentów. Jest to zabieg dość interesujący z pedagogicznego punktu widzenia.

Trzeba przyznać, że Autorce nie brak pasji, pisze tekst z zaangażowaniem, które jest obecne na stronach rozprawy doktorskiej. Wynika to prawdopodobnie z faktu, że sama Doktorantka jest wewnętrznie przeświadczona o wielkiej roli e-czasu wolnego.

Podsumowując: przygotowanie teoretyczne – jest obszerne, obejmujące problematykę dobrze rozwijającą temat rozprawy, Autorka sięga do licznych i ważnych źródeł, jest osobą czytaną w literaturze przedmiotu. Zastrzeżenie wzbudza ograniczenie cytowanej literatury do pozycji wydanych w języku polskim. Zabrakło też kilku wartościowych –moim zdaniem –pozycji z literatury przedmiotu. M.in. książki autorskie i pod redakcją naukową, (mimo, że nie najnowsze) znanego autorytetu w obszarze czasu wolnego- prof. Anny Zawadzkiej.

Przy okazji pytanie: czy dotarła Pani do cytowanej pozycji: J. Dumazedier., *Sociology of Leisure*, Elsevier, Amsterdam – Oxford – New York 1974, czy podała za kims, ponieważ o ile znam literaturę przedmiotu, to jako pierwsza cytowała tę pozycję prof. Anna Zawadzka.

Autorka w recenzowanej rozprawie doktorskiej wykazała się dobrą znajomością warsztatu badawczego. Gdyby Doktorantka kierowała swoją pracą do druku, to powinna usunąć sporadycznie występujące błędy literowe, które w tej pracy pojawiły się marginalnie. Internet piszemy z dużej litery, ponieważ jest to nazwa własna.

Praca pod względem edytorskim jest przygotowana bardzo starannie. Struktura pracy prawidłowa.

Nie mam wątpliwości, iż przedłożona przez panią mgr Monikę Bajak rozprawa doktorska stanowiąc rozwiązanie problemu naukowego i wykazując umiejętność kandydatki do prowadzenia badań naukowych, spełnia bez wątpienia wymagania określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym.

Wnoszę zatem o jej dopuszczenie do dalszego etapu w przewodzie doktorskim.

